

Smaastykker.

I.

OM OVERSÆTTELSEN AF GOETHES »WERTHER«.

Af Bjørn Kornerup.

Det er en bekendt Sag, at Udgivelsen af en planlagt dansk Oversættelse af *Goethes* »Leiden des jungen Werthers« 1776 blev forhindret takket være Kancelliets Indgriben¹ og den Erklæring, man afæskede det teologiske Fakultet. Ikke mindst det sidstnævnte Aktstykke, der første Gang er blevet udgivet af *Ludvig Helveg* i »Kirkehistoriske Samlinger« II, 130—42², er ofte senere blevet gjort til Genstand for lidet smigrende Opmærksomhed

¹) Lûxdorphiana, udg. ved R. Nyerup, S. 258—60. Oversættelsen var paabegyndt af den kendte Litterat Peder Nicolai Nyegaard († 1799).

²) Originalen i Danske Kancellis Arkiv, Indlæg til Brevbog 1776 Nr. 1360. En fotografisk Gengivelse blev i sin Tid leveret Goethe-Musæet i Frankfurt a. M. — I Georg Brandes, Wolfgang Goethe I, 1915, S. 150 hedder det historisk ukorrekt: »i Danmark foranledigede Biskop Balle, at det teologiske Facultet fik Bogen forbudt«. Balle blev først Biskop 1783, og det var Kancelliet, der fik Bogen forbudt foranlediget af en Kabinetsskrivelse fra Arveprins Frederik (formentlig er det Guldberg, der stod bag). (Jvfr. Lûxdorphiana S. 258—9). Brandes havde dog tidligere givet en mere korrekt Fremstilling af det historiske Sagforhold (Samlede Skrifter I, 268). — Aage Bentzen siger i »Dansk biografisk Leksikon«, 2. Udg., X, 587, at det var Claus Frees Horneman, der som Professor extraordinarius »fik til Opgave at give Udkast til Fakultetets fordømmende Betænkning over Goethes »Werther«. Denne Oplysning er aabenbart overtaget fra den foregaaende Artikel af Fr. Nielsen i Leksikonnet 1. Udgave (VIII, 89). I de af Fr. Nielsen anførte Kilder findes ingen Hjemmel for denne Efterretning, som ogsaa forgæves er eftersøgt andetsteds. Formodentlig hviler den paa en Misforstaaelse. Fakultetets Betænkning er dateret den 16. September 1776, men Horneman blev først Professor den 18. December s. A.

sidst ved 200-Aars Jubilæet for Goethes Fødsel 1949. Man har især opholdt sig over den smaatskaarne Bedømmelse, Københavner-Teologerne anlagde over for dette fremragende Aandsværk, uden at man dog altid har tænkt paa, hvor ubilligt det er at vente, at Mænd som Professorerne Peder Holm, N. E. Balle og H. F. Janson skulde kunne udtale sig med det 19. eller 20. Aarhundredes æstetiske Forstaaelse som Maalestok. Naar man videre tænker paa den Selvmordsepidemi, som fulgte i »Werthers« Kølvand, var de daværende teologiske Professorers Betæneligheder maa-ske endda ikke saa ubegrundede, som man ofte har ment¹.

Mindre bekendt turde det være, hvor længe Forbudet fra 1776 mod at udgive »Werther« paa Dansk stod ved Magt. Herom oplyses man ved følgende Sag. 1814 fik en iøvrigt lidet kendt Litterat, daværende Student *Hans Lassenius Bernhoft* (1793—1851)², der opholdt sig i Halsted paa Lolland formodentlig som Huslærer, i Sinde at udgive en Oversættelse af »Werther«, men da han tilfældigvis var blevet opmærksom paa Afgørelsen fra 1776, ansaa han det for rigtigst at rette følgende Forespørgsel til Danske Cancelli:

Til Det Høie Kongelige Danske Cancellie!

Undertegnede Studiosus H. L. Bernhoft tager sig herved underdanigst den Frihed at forespørge sig hos det Høie

¹) Jvfr. H. P. Holst i For Romantik og Historie IX, 1872, S. 103—10. S. 108 hedder det her: »nu følger Documentationen, der i theologisk Borneerthed, salvesfuld Selvbehagelighed og olympisk Overlegenhed lige overfor den ubetydelige Forfatter er saa grundkomisk...«. Ikke meget afvigende tales der hos Georg Brandes om »dette naragtige Forbud«, »et Aktstykke, i hvilket kun Datidens saa hyppige teologiske Trangsyn viser sig« (Samlede Skrifter I, 268). — Om Udbredelsen af den saakaldte »Wertherfeber« se K. L. Rahbek, Erindringer af mit Liv I, 271—2. Balthasar Münter gemte »Werther« for sin Datter Friederike (Brun) »die Wirkung dieses hohen Genius auf eine junge Flammenseele mit Recht fürchtend« (Friederike Brun, Wahrheit aus Morgenträumen, 1824, S. 106).

²) Th. H. Erslew, Almindeligt Forfatter-Lexicon, Supplement, I, 132. J. B. Halvorsen, Norsk Forfatter-Lexikon 1814—1880 I, 239—41.

Collegium, om der, til at besørge Goethes bekiendte Roman: Leiden des jungen Werthers, oversat og udgivet i Danmark, behøves nogen forud erhvervet speciel Tilladelse.

Jeg har nemlig i nogen Tid havt dette Skrivts Oversættelse under Arbeide, uden dog endnu desangaaende at have taget bestemt Aftale med nogen Boghandler i Kiøbenhavn, hvor det skulde trykkes; i dette Tidsrum er jeg ved Gien-nemlæsning af Hr. Professor Nyrups Luxdorphiana¹ bleven opmærksom paa, at der for længe siden er giort Forhindring i dette Værks Fremkomme i Danmark. Da imidlertid de egentlige Grunde, der kunne antages for et saadant Forbud, for nærværende neppe ville være af megen Vægt, formoder jeg, at dette ligesaa poetisk skønne, som klassisk fortreffelige Smagsværk uden Hindring vil kunne omklædes og udgives i dansk Dragt. For ikke at synde mod noget, hvilketsomhelst offentligt Bud, er det derfor jeg herved vover at udbede mig det Høie Collegiums Betænkning, om det skulde være fornødent herom at indgive formlig Ansøgning, og i saa Fald om samme kunde ventes bevilget.

Halsted pr. Mariebo i Laaland den 9de Augusti 1814.

underdanigst

H. L. Bernhoft.

Efter at denne Forespørgsel i Kancelliet var blevet over-sendt fra 1. til 3. Departement, meddelte dette den 10. September 1814 — ikke Bernhoft, men Stiftamtmanden over Lolland-Falster — kort og godt, »at det vil have sit Forblivende ved det engang eksisterende Forbud imod det ommeldte Skrifts Oversættelse og Trykning«².

Herved var intet at gøre, men da Bernhoft, der var norsk af Fødsel, 1815 var vendt tilbage til sit Fødeland, hvor han siden blev Ordenskancellist, udsendte han i 1820 sin Oversættelse under Titel: »*Den unge Werthers Lidelser*«

¹) Jvfr. S. 261 Note 1.

²) 3. Dept., Brevbog 1814 Nr. 2006. Jvfr. Resolutionsprotokol for 1. Dept. P Nr. 1046, for 3. Dept. P Nr. 1584.

efter Goethe, ved H. L. Bernhoft. Trykt og tilkjøbs i det Wulfsbergske Bogtrykkerie» (196 S.).

Den første dansk-norske Oversættelse af »Werther« udkom saaledes i Norge¹, og da den første, egentlig danske, Gengivelse af dette Værk udsendtes 1832 ved den bekendte Rektor S. Meisling², hører man hverken om nogen Ansøgning fra Oversætteren eller om noget Forsøg fra Kancelliets Side paa at opretholde det gamle, herostratisk berømte Forbud fra 1776.

¹) Med Rette formoder saaledes Hans Jakob Røgler (Dengang Werther blev skapt, Oslo 1925, S. 109), at det var Forbudet fra 1776, der foranledigede, at den første Oversættelse udkom i Norge. — Bernhofts Arbejde er fornylig gjort til Genstand for en Omtale af D. A. Seip i en Kronik i »Aftenposten« (17. Oktbr. 1949).

²) Som 1. Bind af »Johan Wolfgang v. Göthe's Udvalgte Skrifter oversatte ved S. Meisling«, 1832.